

Požadavky na systém pro automatizaci muzejní knihovny

aneb

Pohled zvenčí

Petr Žabička

Moravská zemská knihovna v Brně
zabak@mzk.cz

Obsah

- Knihovny muzeí a galerií
- Katalogy knihoven
- Standardizace
- Výběr knihovního systému
- Závěr

Knihovny muzeí a galerií

- Pobytem na rozhraní světa knihoven a světa muzeí a galerií stojí v pozadí pozornosti obou:
 - spadají de facto do kompetence dvou různých odborů stejného ministerstva, tyto odbory bohužel spolu navzájem málo komunikují
- Proto pojetí „movitého kulturního dědictví“ nebere ohled na specifickou roli knihoven:
 - Muzea a galerie se zaměřují především na shromažďování, ochranu, dlouhodobé uchování a **omezené** zpřístupnění unikátních **fyzických předmětů**
 - Prioritou veřejných knihoven je shromažďování, ochranu, dlouhodobé uchování a co **nejširší** zpřístupnění **informací** nezávisle na nosiči

Knihovny muzeí a galerií

- Neprovázanost legislativy:
 - Knihovní zákon č. 257/2001 Sb.
 - Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy ..., č. 122/2000 Sb.
- Velká škála:
 - některé knihovny muzeí a galerií jsou registrovány podle knihovního zákona, sledují dění v oblasti knihoven
 - jiné nejsou registrovány ale jsou alespoň přibližně organizovány a spravovány jako knihovna
 - jinde jsou knižní fondy roztržštěny mezi ostatními sbírkami a jejich existence je veřejnosti utajena

Dostupnost knihovny

- Knihovny (muzea, galerie) by měly být připojeny k Internetu důstojnou rychlostí
- Knihovna by měla umět nabídnout své informační bohatství veřejnosti:
 - Informací o své existenci
 - **Zpřístupněním svého katalogu**
 - Co nejširším zpřístupněním svých fondů

Katalog knihovny

- „Více než 12000 knihoven v ČR spravuje téměř 100 mil. jednotek“
– V. Richter
- Muzejní a galerijní knihovny nejsou co do rozsahu fondů příliš rozsáhlé, ale obsahují mnohdy unikátní publikace z daného oboru nebo regionu
- Pokud není informace o jejich existenci dostupná obvyklými cestami, je málo pravděpodobné, že tyto publikace kdy najdou svého uživatele
- Obvyklou cestou zveřejnění takových informací je katalog knihovny

Zpřístupnění katalogu knihovny

- Zpřístupnění katalogu knihovny na fyzickém nosiči (lístkové katalogy) je vhodné jen pro lokální uživatele
- Zpřístupnění katalogu přes Internet umožní přístup všem zájemcům, kteří o existenci tohoto katalogu (resp. dané knihovny) vědí
- Zpřístupnění v rámci širšího systému knihoven formou fyzického nebo virtuálního souborného katalogu zpřístupní fond knihovny všem zájemcům

Souborné katalogy

- Nutnou podmínkou pro vybudování funkčního souborného katalogu je unifikace (standardizace)
- Ta se týká jak vlastního popisu dokumentů a způsobu přenosu záznamů, tak i dalších postupů, které s sebou otevření fondu veřejnosti přináší – tedy například standardizace v oblasti MVS

Sdílená katalogizace

- Na rozdíl od typických sbírkových předmětů se tištěné dokumenty obvykle vyskytují ve sbírkách knihoven v mnoha identických exemplářích
- Sdílení záznamů tyto dokumenty popisujících tak přináší zaměstnancům knihoven značné úspory času a zvyšuje efektivitu jejich práce

Knihovní standardy

- Zápis bibliografického záznamu
 - AACR2
 - MARC (UNIMARC / MARC21)
 - ISBD
 - Dublin Core
 - XML
 - FRBR
- Autoritní záznamy
 - MARC – Authority
 - MDT/DDT, konspekt, PHNK, ...

Knihovní standardy

- MVS, výpůjční protokoly
- Sdílená katalogizace, přenos bibliografických záznamů, komunikace
 - Z39.50, ZNG
 - OAI-PMH
 - OpenURL / SFX
- Běžné standardy Internetu
 - http, ftp, ...

Jaký systém hledáme

- Podporuje co nejvíce z uvedených standardů
- Podporuje co nejlépe všechny pracovní procesy knihovny (nákup, katalogizace, periodika, výpůjčka, MVS, statistiky, ...)
- Je otevřený – umožňuje výměnu údajů s dalšími systémy
- Je cenově dostupný

Pro koho hledáme systém

- Počet uživatelů systému
 - kteří budou současně pracovat s knihovním systémem (čtenáři, zaměstnanci)
- Rozsah fondů
 - množství monografií, seriálů
 - typy speciálních fondů (staré tisky, zvukové dokumenty)
- Rozsah služeb
 - prezenční / absenční výpůjčky
 - internetová / počítačová studovna
 - budování faktových databází
- Rozpočet knihovny

Celkové náklady na pořízení a provoz knihovního systému

- Volně šiřitelný systém:
 - Nízké pořizovací náklady, ale bez záruky
 - V případě “opensource” systému možnost vlastních úprav (to ale zvyšuje náklady)
 - Chybějící nebo obtížně dostupná podpora a školení uživatelů
 - Není zaručen budoucí rozvoj systému
 - Omezená možnost ovlivnit odstraňování chyb a implementaci požadavků uživatele
 - Malá uživatelská obec, většina knihoven používá komerční systém

Celkové náklady na pořízení a provoz knihovního systému

- Vlastní vývoj:
 - Vysoké mzdové náklady na zaplacení a udržení kvalifikovaných vývojářů
- Komerční produkt:
 - Jisté pořizovací náklady
 - Roční udržovací poplatek (až 15% z pořizovací ceny)
 - Dodavatel poskytuje i školení
 - Formalizované postupy pro další vývoj a odstraňování chyb (smlouva, záruka)
 - Širší zákaznická obec je zárukou dlouhodobé životnosti aplikace

Celkové náklady na pořízení a provoz knihovního systému

- Outsourcing:
 - Nízké nebo nulové zřizovací poplatky
 - Konstantní poplatky po celou dobu užívání systému, které nelze přestat platit bez ztráty přístupu k systému
 - V poplatku je zahrnuta správa systému
 - Není nutno pořizovat, provozovat a spravovat vlastní server
 - Vysoké požadavky na spolehlivost a rychlost Internetové přípojky a celé trasy k poskytovateli služby

System Demus

- System pro dokumentaci muzejních sbírek
- Naprogramován v systému Access
- „Demus není universální muzejní program, není určen pro knihovny, není to ani skladová evidence, tím méně účetnictví či mzdy.“ – Webové stránky systému DEMUS

System Demus v knihovně

- Nevýhody:
 - Zaměřen na fyzické předměty a jejich popis
 - Nemá modul pro popis knižních fondů
 - Nepodporuje standardy používané v knihovnách ani tam běžné pracovní postupy
 - Problematický „víceuživatelský“ provoz v síti, neexistence podpory Internetových standardů
 - Žádné instalace ve „skutečných“ knihovnách
 - Nouzové řešení, suplující neexistenci profesionálního produktu pro oblast muzeí a galerií
 - Svou cenovou politikou efektivně brání prosazení lepšího řešení

System Demus v knihovně

- Výhody:
 - Umožňuje export seznamu identifikátorů ve formátu CES
 - Podporuje evidenci většiny typů sbírkových fondů
- Ale:
 - Takový seznam lze vyexportovat z jakéhokoli knihovního systému
- A navíc:
 - Samotný způsob zasílání změn v registrovaných sbírkách není pro knihovnu vhodný, kdyby se začal dodržovat, zahltil by příjemce záplavou aktualizací

Alternativy

- Současný trh umožňuje výběr vhodného knihovního systému pro knihovnu jakékoli velikosti
- V každé kategorii je možnost volby
- Knihovní systém lze pořídit s finanční podporou projektu VISK3, pokud je knihovna registrovaná podle knihovního zákona
- spoluúčast 30% je u nejlevnějších systémů ekvivalentní nákladům na pořízení systému DEMUS

Alternativy⁻¹

Domnívám se, že ...

- ...je podstatně snadnější upravit moderní knihovní systém tak, aby vyhovoval všem potřebám muzea nebo galerie, než naopak
- ... knihovní systém Aleph, který používá MZK by bylo možné takto upravit jen změnou nastavení systému (nebylo by nutné ani žádat dodavatele systému o dodatečné úpravy)

Děkuji vám za pozornost

Petr Žabička

Moravská zemská knihovna v Brně

zabak@mzk.cz